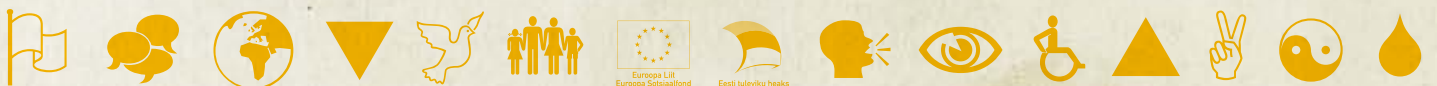

Noorsootöö po-russki
Koolitusraport

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalliid

Estli tuleviku heaks

Koolitusel „Noorsootöö po-russki“ arutleti selle üle, milliseid noorsootöö võimalusi on hetkel pakkuda vene keelt kõnelevatele noortele Eestis. Avastati uusi võimalusi noorsootöö atraktiivsemaks ning mitmekülgsemaks muutmisel. Koolitusel otsiti vastuseid küsimustele:

- Millised on noorsootöö eesmärgid Eestis?
- Kuidas korraldada ühisüritusi erirahvusest noortele?
- Kuidas noori atraktiivsete tegevustega kaasata?
- Mida eeldab aktiivõppe mõjus rakendamine noortejuhilt?
- Kust leida abi ja toetust oma töö tegemisel?

Käesolev raport annab ülevaate, koolituse sisust, arutlustest ja tulemustest.

EESMÄRKIDE PÜSTITUS JA KOOlituse TAUST

Antud koolituse üldise eesmärgi püstitasime lähtuvalt sellest, et igale noorsootöötajale on tarvilikud ja toetavad teadmised kvaliteetsete tegevuste läbiviimise erinevatest etappidest.

Täpsemalt lahtikirjutatuna olid koolituse eesmärkideks:

- Pakkuda noorsootöös tegevatele inimestele tuge oma tööalase tegevuse paremaks mõtestamiseks läbi (enese)analüüsi ja kogemustevahetuse;
- Pakkuda noorsootöötajatele raamistikku (12 sammu) noorteürituse planeerimiseks, alustades eesmärkide püstitamisest ning lõpetades eduka ja ohutu ürituse läbiviimisega;

- Anda noorsootöötajatele hea ettekujutus kvaliteetse noorteürituse ettevalmistamise ja läbiviimise eeltingimustest — kindlustamaks õppimisprotsessi ja kaitsmaks ürituse korraldajat ja osalejaid ebasoovitavatest riskidest;
- Toetada noorsootöötajate mõistmist, kuidas tagada kõigi osapoolte — noored, noortevanemad, toetajad, partnerid — aktiivne osalemine ning kindlustada nende toetust noorteüritusele;
- Tutvuda meetodite jm võimalustega (s.h programm Euroopa Noored), integreerimaks koolitusel käsitletud teemasid edasisse praktilisse töösse noortega.

KOOLITUSE TEEMA SELGITUS

Kvaliteetse noorteürituse eeltingimused:

Kvaliteetse noorsootöö üheks vajalikuks eeltingimuseks on noorsootöötajate oskus planeerida, ette valmistada ja ellu viia efektiivseid noorteüritusi, millel on selge eesmärk ja mis on vastavuses noorteorganisatsiooni üldise missiooniga. Samuti peab noorteüritus olema piisavalt hästi läbi mõeldud ja ettevalmistatud, et jõuda valitud eesmärgini ilma võimalike riskide ja ohtude küüsi sattumata. Selliste ürituste ettevalmistus ja läbiviimine ei ole võlukunst, vaid õpitav oskus, mis algab teadlikust planeerimisest ning samm-sammult kõikide etappide läbitöötamises lõpeb selle eduka elluviimisega.

Eduka ja kvaliteetse ürituse elluviimiseks on sõnastatud 12 sammu, mille õiges järjestuses läbi töötamine aitab üles ehitada loogilist ja elujõulist projekti, mis toob kasu osalejatele ja rahulolutunde korraldajatele.

12 - astmeline programmiplaan:

- Põhjus/ sissejuhatus — MIKS?
- Eesmärgid — MIDA tahad saavutada?

- Juhtimine — KES teeb? Kui palju tegijaid on vaja?
- Programm — MIDA teed? Mis on sisu?
- Ajakava ja tegevuse kirjeldus — KUIDAS teed?
- Asupaik — Millist kohta ning tingimusi on vaja? Juurdepääs ehk kuidas kohale saab?
- Varustus — MIS tegemiseks vaja läheb?
- Eelarve — Kui palju maksab? Kust raha saab (osavõtumaksud, toetused jt)?
- Paberitöö — Registreerimislehed, terviseankeedid, võistkonnaleht jne.
- Reklaam — Mis infot jagate? Kuidas infot jagate?
- Hinnang ja aruandlus — Kuidas kavandatud programmile hinnangut tehakse? Kellele ja kuidas tehakse aruanded?
- Läbiviimine — Registreerimine, reeglid, muud nõuanded läbiviijatele

Hea ürituse nõuded:

Programmi koostamisel esita endale küsimused:

- Kas see vastab selles noorteorganisatsioonis/laagris kehtivatele nõuetele?
- Kas see on ohutu?
- Kas see on sobiv sellele vanuserühmale?
- Kas see on huvitav ja lõbus?
- Kas see suurendab lapse oskusi, tõstab enesehinnangut?
- Kas on olemas vastav juhendaja?
- Kas selleks on piisavalt aega?
- Kas selleks vajaminevad vahendid on olemas?
- Kas see hõlmab kõiki lapsi?
- Kas see võib teisi solvata?
- Kas lapsed saavad osaleda programmi planeerimises?

Kultuuriline tundlikkus:

Eri kultuuride kokkupuutel tekkiva omavahelise mõju — segunemise, kokkupõrke või üksteise kõrval eksisteerimise — mehhanismide tundmine ja mõistmine on oluliseks aluseks noorsootõtajatele, arendamiseks endas võimet edukalt hakkama saada igapäevases töös eri rahvustest noortega, mis kindlasti on vajalik Eesti mitmekultuurilises ühiskonnas. Noored on väga mõjutatav sihtgrupp, nende maailmavaadet kujundab nii perekond kui meediast kättesaadav informatsioon, väga paljuski aga keskkond, kus nad aega veedavad. Perekonnavälised autoriteedid, noortekeskused, huvikeskused ning nendes töötavad noorsootõtajad on sageli võtmeisikud, kellest sõltub selle keskkonna kujundamine. Seda olulisem on, et noorsootõtaja jaoks oleks selge, kuidas nemad saavad tõstatada kultuuridevaheliste suhete teemat ning kujundada sobivat õhkkonda ja suhtumist oma organisatsioonis ja üritustel — mis propageerib tolerantset, erinevusi arvestavat ja ühisosale keskenduvat, lugupidavat ja heatahtlikku suhtumist teistesse kultuuridesse. Kultuuride all, kusjuures peame silmas nii rahvuskultuure kui ka ühiskonnas esinevaid subkultuure, mis mõne ühisnimetajaga — muusika, huvitegevus, vms - ühendavad noori alagruppidesse.

Eesti noorsootöö eesmärkidest lähtuv (*Noorsootöö strateegia 2006-2013*):

- Noorsootöö eesmärk on luua eeldusi ja toetada noore toimetulekut ühiskonnaliikmena.
- Noorsootöö loob noorele tingimused personaalseks (isiksuslikuks) ja sotsiaalseks arenguks uute teadmiste ja oskuste omandamise kaudu mitteformaalse ning informaalset õppimist keskkonnas.
- Noorsootöö aitab kujundada noore eetilisi tõekspidamisi, kodanikutunnet ja austust teiste kultuuride vastu.

METOODILISI LÄHENEMISI ERIKRAHVUSELISE NOOR- SOOTÖÖ KVALITEEDI TÕSTMISE TEEMALE

Lähtusime koolitusel ütlemisest „Ma kuulen ja ma unustan, ma näen ja ma pean meeles, ma teen ja ma mõistan“ ehk leidsime, et inimene õpib kõige paremini situatsioonis, kus ta saab ise oma õppeprotsessi suunata, selles osaleda ja kaasa rääkida. Kasutasime koolitusel mitteformaalses õppes kasutatavaid aktiivõppe meetodeid ning lähtusime mitteformaalse õppe põhimõtetest ja järgmistest lähenemistest:

- osalejast ja tema organisatsioonist lähtuv;
- mitmesuunaline dialoog
- interaktiivsed tegevused
- interdistsiplinaarsus

Selleks, et anda koolitusel osalejatele just selliste ürituste ettevalmistamise praktilist kogemust — sai koolitus üles ehitatud ürituse ettevalmistamise praktikumina, mille raames iga osaleja või osalejate grupp koolituse alguses valis konkreetse ürituse, mida nad on huvitatud lähiajal ellu viima ning edaspidise töö käigus on rakendanud iga uut küsimust ja teemakäsitlust enda valitud projekti peal, määratledes selle võimalikke riske ja nende ärahoidmise võimalusi.

Osalejast ja tema organisatsioonist lähtuv: Koolituse alguses pühendasime aega sellele, et arutada efektiivsete eesmärkide püstitamise põhimõtetest ning anda osalejatele aega ja võimalust läbi mõtestada oma organisatsiooni eesmärki ning tegevusi, mis aitavad seda eesmärki saavutada.

Kogu koolituse jooksul oli korduvalt aega ja võimalust keskenduda sellele, et üle kanda koolitusel käsitletavat teemat enda kogemusele ja plaanidele, samuti jagada oma kogemust, õppides sellest ise ja jagades seda teistega.

Mitmesuunaline dialoog: koolituse alguses leppisime kokku selles, et igal osalejal on õigus vajaduse ja soovi korral öelda „Ei“, kui ka õigus jääda alati oma arvamuse juurde. Nii mitmekülgse kogemuse ja maailmavaatega grupis oli selline kokkulepe ääretult vajalik.

Lähtume seisukohast, et õigeid vastuseid ei ole olemas, on erinevad arvamused ja seisukohad ja samuti erinevad teadmised. Seega püüdsime õppeprotsessi juhtida nii, et osalejad õpiksid suurema osa ajast üksteiselt, iseennast analüüsides ja ka erinevate teemade arutluse käigus. Kõikide kohalolijate teadmisi ja kogemusi kokku pannes saabki teemast oluliselt terviklikuma pildi. See muidugi ei välistanud ka meiepoolset sisulist panust. Mõned näited mitmesuunalisest dialoogist:

- **Poolte võtmise harjutus** (MFÕ link www.mitteformaalne.ee/index.php?id=525): soojenduseks ja teineteise õppimiseks said osalejad erinevate väidete suhtes oma seisukohti näidata, neid jagada ja põhjendada ning ka soovi korral oma seisukohta muuta.
- **Maailmakohvik** (MFÕ link www.mitteformaalne.ee/index.php?id=623): osalejad said arutada teemaga seotud vastuolusid omavahel ja seega üksteise arvamusi kuulates ja enda omi jagades avardada ja kõigutada iseenda seniseid arusaamu ning tekitada enda jaoks terviklikumat pilti maailmas toimuvast.
- **Diskussioonid suures ringis:** kuigi grupp oli võrdlemisi suur — mitme teema puhul sobis osalejatele kõige paremini suures ringis arutelu, kus kõik kuulevad kõiki, jälgides seejuures teineteise õigust võtta sõna ja rääkida oma mõte lõpuni ilma vahelesegamiseta.

Interaktiivsed tegevused: Kuna kõige paremini õpib inimene arvatavasti tegevuste ja kogemuste kaudu, siis lisaks diskussioonidele (kas siis maailmakohviku, väidete vms näol) kasutasime ka meetodeid, kus osalejad said otseselt midagi läbi teha või kogeda.

- **Rollimäng „Raffa raffa“** aitas osalejail kogeda kahe erineva kultuuri omavahelise kohtumise ja teineteise — väärtuste, elu põhimõtete, ühiskondliku struktuuri — avastamise võlu ja valu, väljakutseid ning rõõme. Mäng andis hea aluse edasiseks aruteluks kultuuri erinevuste ja ühisosade leidmise teema arutelule — neutraalne raamistik lubas valutult väljendada ennast ja rääkida probleemidest ja tajutud hirmudest enda kogemusest töös mitmekultuurilises keskkonnas.

- **Ideede turg** on interaktiivne ja väga värvikas enda ideede ja projektide tutvustamise meetod, mis aitas osalejatel lõbusal ja loomingulisel viisil „reklaamida“ enda projekte, mille jaoks nad oleksid hea meelega valmis leidma partnerit või kaasamõtlejaid, ning oskusi, millega nad on võimelised ja valmis olema abiks teistele.

Interdistsiplinaarsus: Noorsootööst rääkides on harjutud arvama, et see on eriliiki unikaalne valdkond, mis tegutseb omaette reeglite ja põhimõtete alusel. Seejuures sellised ärimaailmas levinud ja laialt kasutatud mõisted nagu turu nõudlus ja pakkumine, produkt, müük, motivatsioon jne — jäävad sageli võõraks ning sellist terminoloogiat tajutakse eemaletõukavana. Sama reaktsioon oli osalejatel ka selle koolituse alguses, kuid ajapikku jõudis kohale mõistmine — et neid põhimõtteid ja mõisteid ei pea üks-üheselt üle kandma noorsootöö reaalsusesse ning neist õppimine ei takista missioonitundel, maailma ilusamaks tegemise soovil ja heategevuslikel elu põhimõtetel olemast sama väärtuslikud ja tähenduslikud noorsootöös kui enne.

- **Ideede müük:** väga edukalt saime käsitleda projekti toetuse taotlemise protsessi erinevatelt sihtgruppidele läbi klassikalise müügitsükli struktuuri, kus alguses luuakse kontakt, siis uuritakse sihtgrupi vajadusi ja huvisid ning nendest lähtuvalt tutvustatakse oma projekti või üritust nii, et suurendada motivatsiooni erinevatel inimestel (lapsevanemad, eratoetajad, noored, koolidirektorid) üritust toetada või selles kaasa lüüa.

HEA PRAKTIKA NÄITED

10. märtsil 2009 jõudis lõpusirgele esimene noorsootõtajate täienduskursus, mille raames eestikeelsed töötajad õppisid vene keelt ja venekeelsed eesti keelt.

Haridus- ja Teadusministeeriumi rahastamisel pakkus Integratsiooni Sihtasutus noorsootõtajatele, kelle emakeel ei ole eesti keel, võimalust õppida erialast eesti keelt ja eesti keelt emakeelena rääkivatele noorsootõtajatele võimalust täiendada vene keele oskust suhtlustasandil.

See, millist täienduskoolitust noorsootõtajad vajavad, selgus arutelude käigus Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse ja Eesti Noorsootõtajate Ühendusega. Ilmnes, et kõige suurem vajadus noorsootõtajate keeleõppeks on Tallinnas ja Harjumaal ning Ida-Virumaal. Seal osaleb noorsootöös palju eesti keelt mitte emakeelena kõnelevaid noori ja noorsootõtajaid.

Tagamaks noortele võrdsed võimalused noorsootöös osalemiseks, vajavad nad emakeelset informatsiooni pakutavatest võimalustest ja kaasamisest ning esmast juhendamist oma emakeeles, eeskätt vene keeles.

Noorsootõtajad, kelle emakeel ei ole eesti keel, peavad oluliseks eesti keele oskuse täiendamist noorsootöö teemalise informatsiooni töötlemiseks ja projektide koostamiseks ning aruandluseks. Samuti osutati vajadusele suurendada koostööd, vahetada kogemusi ja korraldada ühistegevusi erineva keeletaustaga noorsootõtajate vahel.

Koolitustel osales kokku 40 inimest noortekeskustest, noorte info-keskustest ja noorteorganisatsioonidest Harjumaalt ja Ida-Virumaalt. Koolituste läbiviija oli OÜ Sugesto.

PROBLEEMIDE KAARDISTUS, RÜHMATÖÖDE KOKKUVÕTTED JA KOOLITUSE KAVA

Siinkohal toome välja mõned koolitusel üles kerkinud ja/või õhku jäänud väljakutsed, küsimused ja probleemid eesti- ja venekeelse noorsootöö valdkonnast:

- Kui palju on võimalusi vene keeles noorsootöö alasteks lisakoolitusteks? Osalejate tagasiside alusel tundus, et nemad näevad neid võimalusi üsna vähe.
- Konkurents noorsootöös — kuidas sellega töötada ja efektiivselt hakkama saada? Eri organisatsioonid konkureerivad aktiivsemate noorte aja eest.
- Noorsootöö kui amet või kutsumus — erinevad vaated, erinevad organisatsioonide ülesehitused dikteerivad võimalusi enda rakendamiseks.
- Mis on võti tänapäevaste noorte tegeliku kaasamise jaoks? Kuidas ületada tarbimisühiskonna poolt loodud suhtumine ning tegelikult kaasata noori nende endi jaoks ürituste elluviimiseks?
- Miks eesti- ja venekeelne noorsootöö on omavahel nii eri keskkondades tegutsev — kuidas neid paremini kokku viia ning anda rohkem võimalust omavaheliseks õppimiseks?
- Kuidas vältida läbipõlemist noorsootöötajates, kes on sügavalt hingega asja juures, kuid ei suuda alati leida toetust ja aktiivseid kaasamõtlejaid, kes lööksid aktiivselt kaasa korraldamisel ning võtaks üle vastutuse ürituste ja organisatsiooni lipu kõrgel hoidmise eest?
- Kuidas kasvatada järeltulevaid põlvkondi — kuidas olla õige noorsootöö teemantide juveliir?

Mitmete grupitööde tulemusi on võimalik lugeda allolevast täpsest koolituskavast, kus on kirjas päevade ja kellaaegade kaupa teemad, tegevused ja ka osade tegevuste tulemused.

1. PÄEV, NELJAPÄEV 22.10.2009

Kell	Tegevus
10.00	Saabuvad koolitajad
11.30	"Tere tulemast!" kohvipaus, mis pakub erinevaid võimalusi, kus inimesed leiavad endale tegevusi ja saavad soovi korral teistega suhelda.
	<p>Sissejuhatus</p> <p>Soojendus ja avamine</p> <p>Kleelindil nimed, õhupallide loopimine, hilisem dekoreerimine Meetodi "Teibil positsioneerimine" kirjeldus: Tõmmata maha 10 meetrit paberteipi. Ühte otsa märkida plussmärk ja teise otsa miinusmärk, keskele null. Esitades küsimusi grupile, peavad inimesed liikuma teibil selle koha peale, kuhu nad soovivad ennast positsioneerida. Näiteks küsimuse peale, kui unised nad veel on, liiguvad need, kes on väga unised, miinuse poole. Kes aga väga erksad, need plussi poole. Mida rohkem miinuse pool ollakse, seda unisemalt end tuntakse. Küsimusi võib küsida erinevaid, näiteks kas hommikul söödi korralikult, kui kaugelt tuldi jne. Küsisime une, söögiisu, koolitustel käimise, projektikogemuse ja noorte arvu kohta, kellega nad tegelevad.</p> <p>Ringis istudes määratlesime koolituse vajadused, eesmärgid Kes on koolitajad — meie taust, oskused ja ressursid. Kes on osalejad — kust tuled, mida teed? Taustalugu (ESF programm „Noorsootöö kvaliteedi arendamine), eesmärgid ekraanilt, osalejate ootuste põhjal.</p> <p>Praktilised asjad Kiire ülevaade praktilistest asjadest — kes mille eest maksab jne, kuidas ja kus tööd teeme? Viitamine paberile „Kes on milles hea?“. Koolituspäevade ajaraamid ja teemad.</p> <p>Õpieesmärgid ja õpiotused: isiklik panus, kuidas on võimalik koolitus enda jaoks mõttetuks muuta jne. „Lumepalli“ meetod. Tulemused:</p> <p>Õpiotused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koguda erinevaid meetodikaid noorsootöös • Jagada ja saada teiste kogemusi • Uued kontaktid edasiseks koostööks • Värsked ideed • Koostööplaanid • Energialaeng • Mõista eesti keelse ja vene keelse noorsootöö erinevusi • Koguda infot fondidest, mis rahastaksid noorsootööd • Pikaajaline osalemine ESF programmis • Praktiliste oskuste saamine <p>Panus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oma kogemus, teadmised ja hea tuju • Aktiivne osalemine • Mängude läbiviimine • Huumori tunnetus • Värsked ideed • Aktiivne osalemine mängudes • Võin teha käsitööd • Võin organiseerida kanuusõidu
12.00	

12.00	<p>Kuidas muuta koolitus mõttekuks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äge ööelu • Huvi puudumine • Koolitusel igavlemine • Loopida kõikaid kodaratesse • Teha halba • Küsida provokatiivseid küsimusi • Olla passiivne • Kindlasti hilineda • Pikk monoloog • Kohale mitteilmumine • „Lõbus öö“ • Vali naermine • Kritiseerimine <p>Koostöökokkulepped – meie õigused</p> <p>Meie kokkulepped:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kõik lubame kasutada „Sina“, kuid kui kellelgi mugavam, siis „Teie“ • Aktiivsus koolitusel • Õigus öelda „EI“ • Punktuaalsus • Kritiseerime konstruktiivselt • Kritiseerime käitumist, mitte isikut • Austame teiste arvamust – kõigil õigus jääda oma arvamuse juurde • Telefonid vaikseks • Tõstame käe – kõigi tähelepanu • Ei tarvita alkoholi – kaine meel • Ei räägi teiste kohta negatiivselt – heasoovlik suhtumine • Vajadusel astume ruumist välja • Õpime hästi :)
14.00	Lõuna
15.00	Noorsootöö eesmärgid Eestis (NT seadus, kontseptsioon, jm õigusaktid, reaalsus) Eesti noorsootöö õigusliku poole tutvustus (vt lisa 1)
	<p>Noorsootöötaja ülesanded ja rollid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaba aja organisator – mitme ala meister • Psühholoog - noorte eesmärkide kujundaja • Aidata noortel leida end • Õpetaja – õpetab mõtlema, õpetab iseseisvust ja vastutustundlikkust • Perekond • Aitab valida elukutset • Motiveerija • Diplomaat • Kasvataja – väärtuste kujundaja • Koordinaator • Liidrite juveliir
16.00	<p>Mis mind motiveerib - isiklik põhjus, miks teen noorsootööd?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palk • Tulemuste nägemine +++ • Hingeline tagasiside, teostus+ • Rahuldustunne • Suhtlemine +++ • Igavene noorus • Energiale väljundi leidmine • Kogemus – elukogemus jne • Olla vajalik, aidata +++ • Oma huvide realiseerimine + • Eneserealiseerimine • Hobi ++Positiivsus +++ • Elustiil • Mõtestatud elukutse +

16.00	<ul style="list-style-type: none"> • Ideede realiseerimine • Väärtused • Vastutus + • Kui mitte meie — kes siis? • Vabadus +++ • Loominguline tegevus ++ • Jagamine • Laiad võimalused • Lootus • Piiranguteta kasv • Väljakutse • Isiklik kasv • Muutustes osalemine • Mõistmise kogemus • Perekond • Külluslik elu • Maailma paremaks tegemine <p>Arutelu organisatsiooni eesmärkidest ja tegevustest, mida nende saavutamiseks tehakse: Mis on hea eesmärk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selge • Saavutatav • Innustav • Mõõdetav • Ajas piiritletud <p>Sõnastatud eesmärkide alusel iga osaleja valis ühe ürituse/projekti, mis on nende eesmärkidega kooskõlas ning mida tema on valmis koolituse raames käsitlema ja läbi mõtlema.</p>
17.00	Paus
17.30	<p>Milline on hea noorteüritus?</p> <p>12 - astmeline programmiplaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Põhjus/ sissejuhatus — MIKS? • Eesmärgid — MIDA tahad saavutada? • Juhtimine — KES teeb? Kui palju tegijaid on vaja? • Programm — MIDA teed? Mis on sisu? • Ajakava ja tegevuse kirjeldus — KUIDAS teed? • Asupaik — Millist kohta ning tingimusi on vaja? Juurdepääs ehk kuidas kohale saab? • Varustus — MIS tegemiseks vaja läheb? • Eelarve — Kui palju maksab? Kust raha saab (osavõtumaksud, toetused jt)? • Paberitöö — Registreerimislehed, terviseankeedid, võistkonnaleht jne. • Reklaam — Mis infot jagate? Kuidas infot jagate? • Hinnang ja aruandlus — Kuidas kavandatud programmile hinnangut tehakse? Kellele ja kuidas tehakse aruanded? • Läbiviimine — Registreerimine, reeglid, muud nõuanded läbiviijatele <p>Grupiarutelu, et kas mina teen ka nii. 12- astmelise programmiplaan kasutamine oma tulevases projektis. Osalejad valivad lõplikult omale projekti, mida hakkavad läbi töötama selle koolituse jooksul. Alustavad selle projekti läbimõtlemit lähtudes 12 küsimusest.</p>
18.30	<p>Tagasiside päevale Puu tagasiside. Anname ülesande järgmiseks õhtuks.</p>
19.00	Õhtusöök
20.00-20.30	<p>Õhtuprogramm: rõõmus sotsiaalne tegevus, mis tagaks, et inimesed omavahel suhtlema hakkaksid. Kõik kaasatud. 3 gruppi, igaüks sisustab 15 min.</p>

2. PÄEV, REEDE 23.10.2009

Kell	Tegevus
9.30	Päeva sissejuhatus
10.00	Kultuuridevaheline õppimine Simulatsioon-mäng „Raffa Raffa“ — kahe erineva kultuuri kohtumist simuleeriv mäng, mis aitab esile tuua kultuuriliste väärtuste, stereotüüpide, teise kultuuri sukeldumise teemasid, samuti teise kultuuri tunnetamist ja enda kultuuri mõju sellele.
11.15	Paus
	<p>Simulatsioon jätkub</p> <p>Peale mängu toimus arutelu kahe kultuuri kohtumise kohta. Millised teemad tõusid esile arutelu käigus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osalejad panid tähele, kuidas pehmete väärtustega kultuuri ohustab kohtumine. • Arutelu jätkus teemaga, millised kultuuriliste erinevustega seotud ohud võivad esile tulla noorteüritustel: • Agressioon — avalik või varjatud • Väärtuste kaotamine • Individuaalsed erinevused • Enda tunnetamine üleliigsena (kui oled võõras teises kultuuriruumis) • Teise kultuuri surve • Samm-sammult tempo • Passiivsus, depressioon kui reaktsioon • Haavatavuse tunne. Endasse tõmbumine • Ükskõiksus / apaatia • Allaandmise oht • Keelebarjäär • Stereotüübid • Oht enda kultuurile • Degradatsioon
11.30	<p>Töö gruppides — mida noorsootöötajad võivad ette võtta, et neid ohte välistada ja ennetada?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rahvusvahelised noortevahetused • Kultuuridevahelised üritused • Ühised arutelud • Tuba „auru mahalaadimiseks“ • Rollimängud tolerantsuse arendamiseks • Mikrotsoonide loomine eri gruppide jaoks • Isiklik kontakt ja suhtlemine • Informeerimine • Kaasata ühise tegevusega • Arutada probleemi — lahenduse variante • Bobby — huvitegevus • Enesehinnangu tõstmine • Isoleerimine (agressiivsuse puhul) • Kirjandus / kunst • Noorsootöötaja kontroll • Meeskonnamängud • Ühiskondlik tegevus • Usaldus • Vastutus • Avatus • Alternatiivi andmine

11.30	<ul style="list-style-type: none"> • Osata näha last, kes on ohusituatsioonis • Vestlus temaga — kuidas ta mõtleb? • Tutvustada kultuuride ühisosa (kohtumine koolilastega, ekskursioonid eri linnades..) • Pakkuda alternatiivset ühistegevust • Töö perekonnaga • Vajadusel teiste spetsialistide (psühholoog, jne) kaasamine • Tolerantne suhtumine • Ühistegevus • Võrdsete õiguste rõhutamine • Riigipoliitika • Empaatia • Initsiatiivi toetamine ja koordineerimine <p>Arutelu mitteformaalse hariduse ja selle meetodite kohta:</p> <table border="1" data-bbox="293 707 1412 1025"> <tr> <td data-bbox="293 707 651 1025"> Formaalne haridus Õpetaja on aktiivsem pool Hierarhia Loengu vormis Osalejad on passiivsed Peab õppima Hinded — hinnanguline Akadeemiline Autoritaarsus Esikohal teadmised Info vastuvõtmine </td> <td data-bbox="651 707 1412 1025"> Mitteformaalne haridus Osalejad on võrdsed koolitajaga Võrdsus Mäng, diskussioon Osalejad on aktiivsed Vaba tahe Tagasiside ja eneseanalüüs Praktika ja teooria Demokraatia Esikohal kogemus Mõlemapoolne kontakt </td> </tr> </table>	Formaalne haridus Õpetaja on aktiivsem pool Hierarhia Loengu vormis Osalejad on passiivsed Peab õppima Hinded — hinnanguline Akadeemiline Autoritaarsus Esikohal teadmised Info vastuvõtmine	Mitteformaalne haridus Osalejad on võrdsed koolitajaga Võrdsus Mäng, diskussioon Osalejad on aktiivsed Vaba tahe Tagasiside ja eneseanalüüs Praktika ja teooria Demokraatia Esikohal kogemus Mõlemapoolne kontakt
Formaalne haridus Õpetaja on aktiivsem pool Hierarhia Loengu vormis Osalejad on passiivsed Peab õppima Hinded — hinnanguline Akadeemiline Autoritaarsus Esikohal teadmised Info vastuvõtmine	Mitteformaalne haridus Osalejad on võrdsed koolitajaga Võrdsus Mäng, diskussioon Osalejad on aktiivsed Vaba tahe Tagasiside ja eneseanalüüs Praktika ja teooria Demokraatia Esikohal kogemus Mõlemapoolne kontakt		
13.00	Lõuna		
14.30	Turvalisuse tagamine noorsootöös (riskianalüüs, seadusandlus). Riskianalüüsi täitmine gruppides. Iga grupp saab analüüsida ühte noorteüritust. Pärast 5 min presentatsioon igalt grupilt.		
16.00	Paus		
16.15	Noorte kaasamine (mida ja kuidas teha, et oleks põnevam kui tänaval) Grupitöö 4 grupis. Esitlused		
17.30	<p>Ideede müük Müügi põhimõtted. Olulised põhimõtted eduka idee müügi jaoks - 4 etappi Esimene kontakt ja usaldusliku suhte loomine Teise osapoole vajaduste ja huvide väljaselgitamine Oma idee tutvustus, lähtudes vajadustest Kokkuleppe sõlmimine</p> <p>Ühise arutelu käigus jõudsime 5 grupini, kelle poole on noorsootöö raames kõige olulisem pöörduda partnerluse, toetuse või osalemise järele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsevanemad • Eratoetajad/ettevõtted • Linnavõim / KOV • Kooli direktoraat • Noored inimesed <p>Jagunesime 5 gruppi. Grupitööde käigus arutasime, mis on iga grupi huvid ja ootused — et vastavalt arvestada, kuidas selle grupi poole pöörduda oma projekti ideega, et jõuda koostööni. Grupitöö tulemused:</p> <p>Lapsevanemad</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noorte ohutus (psühholoogiline ja füüsiline) • Arenguvõimalus — arendav noorele • Informeeritus — mis hakkab toimuma • Kätesaadavus (materiaalne ja territoriaalne) • Koostöö • Tagasiside • Usaldus • Autoriteet, mõlemapoolne dialoog • Noorteorganisatsiooni imago / reputatsioon 		

17.30	<p>Eratoetajad/ettevõtted</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte reklaam • Ettevõtte töötajate heaolu • Teenus ettevõtte omanikule • Isiklik reklaam • Ettevõtte imago tõstmine • Soodustuste kaudu toetamine • Heategevus, metseenlus, „Bobby“ toetamine • Konkurentsi peal mängimine • Meedia reitingu tõstmine (meedias mainimine) <p>Linnavõim / KOV</p> <ul style="list-style-type: none"> • Töökohtade loomine / töötute kaasamine • Noorte vaba aja sisukas sisustamine • Narkomaania profülaktika • Turismi arendamine • Linna heaolu tõstmine • Kuritegevuse vähendamine • Rahvusvahelised kontaktid • Kultuuri areng <p>Kool / kooli direktor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kooli imago • Laste ohutuse tagamine (oluline usaldus projektijuhtide suhtes) • Et ei mõjutaks laste koolis käimist negatiivselt • Positiivne mõju õpiedukusele • Finantsiline toetus koolile • Kooskõlastatud haridusministeeriumiga <p>Noored</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lõbus ajaveetmine — peod, diskoteegid jne • Töö — rahaliste vahendite olemasolu, et realiseerida oma ideid • Eneserealiseerimine — sport, õppimine, unistused, harrastused. Ta suudab! Lubab endale, mida oskab! • Enesehinnang — suhtlemisoskused • Suhtlemine: Mõistmine — oma maailmanägemus, vaimne areng, vajalikkuse tunnetamine.
19.00	Õhtusöök
20.00-20.30	Õhtuse programmi raames osalejad harjutasid, kuidas tutvustada oma projekti ühele või teisele grupile. Rollimängu raames mängisid läbi dialooge ja stsenaariume, mis võiksid sarnases olukorras esile tõusta, samuti sihtgruppide võimalikke küsimusi, muresid ja reaktsioone.

3. PÄEV, LAUPÄEV 24.10.2009

Kell	Tegevus
	Hommikuring (kuidas läks eile õhtul?)
9.30	Head näited (õnnestunud projektide tutvustus), ideede turg.
9.45	Igaüks valib enda kogemuste pagasist ühe projekti, mis on hästi õnnestunud ja ühe oskuse, mis on tema tugevus ja milles ta võib olla teistele abiks.
	Saab kätte ühe suure lehe ja teeb selles augu pea jaoks, seljaosale kirjutab projekti tutvustuse, esiosale kirjutab oma oskusest, paneb paberi "selga" ning kõnnib ringi. Teised panevad ennast tema paberile kirja kui selle projekti/oskuse vastu huvi on.
11.15	Paus

11.30	<p>Koostöövõrgustiku toimimine Ida-Virumaa näitel (Marika Markus)</p> <p>Käsitlesime noorsootööd mõjutavate faktorite teemat — mis mõjutab noorsootöö efektiivsust, tuues esile faktoreid, mida noorsootöötaja saab mõjutada — nt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mida tema teeb • Enda valik • Raha • Noorte aktiivsus • Organisatsiooni kord ja poliitika, mikrokliima • Enda tuju <p>Sh asju, mida esialgsel hinnangul ei saa mõjutada:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tervis • Ilm • Riigipoliitika • Organisatsiooni direktori meeleolu • Kriisi • Noorte meeleolu <p>Edasise arutelu käigus jõudsimme järeldustele, et Asjad, mida tunnetame kui meist „sõltuvad“ — on meie VÕIMALUSED, mis viivad edasi, samas meist „sõltumatud“ on meie VABANDUSED, mis takistavad arengut. Meist „sõltumatuid“ asju on hea soovi korral võimalik mõjutada või õppida nendega hästi hakkama saama.</p> <p>Kust leida abi ja toetust oma tegemistele (rahastajad, ENEB jm võimalused). Küsimus suurele ringile — kes teab rahastajaid? Võimalikud rahastajad suurele paberile kirja. Lühitutvustus osalejatelt. ENEB voldikute jagamine.</p> <p>30 min oma projektiga tegutsemist, päeviku lõpuni kirjutamine.</p>
13.00	Lõuna
14.00	<p>Kuidas ma nüüd mõistan oma organisatsiooni eesmärki? Järgmised sammud (mida teen kui lähen koju, koostöö omavahel, kiri endale). Mentorlus Õpipoostuste äravõtmine õhupallilt. Koolituse lõpetamine, tagasisidelehed büroolt jm.</p> <p>Suuline tagasiside ringis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Polnud asjata, saab edasi töötada • Õige tempo, kasulik kogemus • Suhtlemiskogemus, polnud igav, hea koht • Võimalus näha uuesti vanu asju • Hea, et vene keeles, 8 aastat olen oodanud ja suutsin ära oodata • Soovin jätku • Koolitajad olid toredad! • Oleme ideedest tulvil • Sain näha, kuidas väljuda konfliktidest • Uus hoog sees • Sain oma oskusi realiseerida • Palju sarnaseid koolitusi vene keeles • Vähe vaba aega lihtsalt jalutamiseks • Pole siiani olnud 10 aasta jooksul ühtegi noorsootöö teemalist koolitust
16.00	Kojusõit

TULEVIKUSUUNDI JA SOOVITUSI

Korduvalt käis koolituselt läbi, et suur vajadus on noorsootöö valdkonna koolituste järele just vene keeles. Osalejad mainisid korduvalt, et eesti keelne info ei jõua nendeni ja vene keeles on koolituste kohta infot vähe. Kui me soovime edaspidi rohkem kaasata vene keelt kõnelevaid inimesi noorsootöö kvaliteedi tõstmise programmi, siis on oluline edastada infot ka vene keeles ning pakkuda vene keelseid koolitusi. See on vajalik selleks, et eesti keelt mittevaldav noorsootöötaja saaks oma emakeeles asjad selgeks teha ja kõik oleks lõpuni mõistetav.

Tagasisidelehtedest lähtuvalt soovitakse tulevikus koolitusi alljärgnevatel teemadel:

- Fondid ja rahastus. MTÜ raamatupidamine. Noorsootöö efektiivsus. Töö metoodika (praktika, rollimängud jne).
- Mitteformaalne haridus, osalemine pikaajalistes projektides sealhulgas ka välismaal.
- Turvalisus matkal.
- Kuidas kaasata suuremas koguses noori?
- Laagrite, matkade organiseerimine kooskõlas Eesti Vabariigi seadusandlusega.
- Noorsootöö po-estonski venelastele. Noorsootöötaja isikliku kasvamise teema.
- Stressi mahavõtmise koolitus, naeruteraapia.
- Seadusandlus noorsootöös.
- Projektide kirjutamine.
- Süvitsi mitteformaalsest õppimisest — eri vanusegruppide konkreetsem vaatlemine. Konkreetse projekti ülevaatamine — alates eesmärgist ja lõpetades valmis projekti esitamisest.
- Noorsootööga seotud seadusandlus ja selle uuendused. Uuendustega noorsootöös ehk kõikide võimalustega ei jõua kaasas käia. Oleks hea näiteks ühepäevane infopäev erinevate arengute kohta st. mitte sügavuti, vaid et mis on teoksil ja kuidas kulgeb.
- Meeskonna loomine, meeskonnatöö.
- Turvalisus, matkad, turismi perspektiivid Eestis (totaalsete keelude valguses).

KÕOLITAJATE HINNANG KÕOLITUSELE

Argo:

Koolitusel oli minu hinnangul suur mõju just Ida- Virumaal Narva ja Sillamäe piirkonnas tegutsevatele noorsootõtajatele. Siiani ei ole nad saanud just tihti osaleda kakskeelsel koolitusel. Mitmed osalejad olid väga tänulikud võimaluse eest kohtuda paljude teiste noorsootõtajatega ning vahetada omavahel kogemusi ning kontakte. Samuti oli tore kogeda seda entusiasmi, mis koolituse jooksul tekkis. Otsiti võimalusi koostõõprojektideks ning toodi välja see, milles saavad osalejad teineteisele edaspidi kasulikud olla. Läbi erinevate tegevuste said osalejad õppida tundma nii ennast kui ka teisi tulevasi koostõõpartnereid osalejate seast.

Marianna:

Antud koolitus andis järjekordse kinnituse sellele, kui vajalikud on suurema ja väiksema mastaabiga lokaalsed ja regionaalsed koolitused, mis loovad keskkonna, kus eri organisatsioonide tegijad saavad luua kontakte, ühistegevusi ja projekte. Eriline vajadus selle järgi paistab välja just venekeelses noorsootõõs. Lähtudes osalejate tagasisidest — emakeele kasutamise võimalus andis rohkem vabadust ennast väljendada ja tegevustest 120% kaasa lüüa, mis väga paljude osalejate jaoks oleks eesti keeles olnud raskendatud.

Üllatav oli see, kui vähe samast regioonist pärit noorteorganisatsioonid teadsid teineteise tegevusest, mis vihjas vajadusele teadliku regionaalse koostõõ koordinatsiooni järele. Piisava toetuse olemasolul leidub kindlasti ärksamaid inimesi, kes protsessis soovivad kaasa teha — võimalik, et juba selles osalejate grupis — samas selge on, et isemajandamisel ja ilma välise tõuke või toetuseta antud protsess ei käivitu. Koolituse raames toimus tihe kontaktide vahetus, millest loodetavasti juba nüüd sünnivad koostõõprojektid. Samas oleks vajadus regulaarse, vähemalt kord aastas toimuva regionaalse noorsootõtajate ühistegevuse järgi, mis kindlasti tõstaks tegutsemise efektiivsust ja kvaliteeti.

Mõnevõrra murettekitavaks oli koolitusel tõusnud noorsootöös eksisteeriva konkurentsi teema – paistab, et kvaliteedi tõstmise asemel see vahel takistab koostööd eri organisatsioonide vahel, tingituna piiratud rahalistest ressursidest või väljendudes võitluses „aktiivsemate noorte“ eest. Olen kindel, et teadlikum regionaalse noorsootöö kordineerimine ja kujundamine aitab selle probleemi ületada, mis oleks kindlasti suur noorsootöö kvaliteedi tõstmise potentsiaali allikas.

Väga positiivne oli see, et osalejad olid pärit väga erinevatest organisatsioonidest – nii sisulise tegevuse, kui tegutsemispõhimõtete poolest – nii suured rahvusvahelised organisatsioonid, munitsipaalasutused ja noortekeskused, kui täielikult vabatahtlikkuse alusel tekkinud noorteühendused – see andis head läbilõiget noorsootöö struktuurist Eestis ja aitas esile tuua iga tegutsemisvormi tugevamaid ja nõrgemaid kohti – stabiilsus vs tegutsemisvabadus, motiveeritus palgast vs eneseteostusest.

Koolitus oli väga intensiivne, mitmed tegevused, mille vastu osalejatel oleks olnud huvi – pidid jääma sellekordse programmi raamidest välja, mis aga on heaks aluseks edaspidistele projektidele.

MATERJALE TEEMA EDASISEKS KÄSITLEMISEKS

ÜLDISED

- Mitmekesisuse, inimõiguste, kultuuridevahelise õppimise ja soolise võrdõiguslikkuse teemalised käsiraamatud (Compass, Compasito, Education Pack, Alien '93, Domino, Gender Matters) www.eycb.coe.int/compass/
- Discovering diversity www.discoveringdiversity.org/teacher_zone
- SALTO bookletid www.salto-youth.net/inclusionpublications

- Mängud lastele ja lastega
www.panwapa.com/deploy_en/caregivers_printable_activities.php
- Soomekeelne multikultuurse noorsootöö kogumik
www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kymppikerho.pdf
- Koomiksid mitmekesisuse teemal
[www.coe.int/t/e/human_rights/1h-inf\(2000\)5eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/1h-inf(2000)5eng.pdf)
- Koomiksi töötoa läbiviimise käsiraamatud www.worldcomics.fi
- Diskrimineerimisega seotud sõnavara selgitus:
www.stop-discrimination.info/7475.0.html?&no_cache=1
- Inimõiguste keskus www.humanrights.ee/

RAHVUS, RASS, ETNILINE PÄRITOLU

- T-Kit käsiraamat "Kultuuridevaheline õppimine"
<http://euroopa.noored.ee/kasiraamat>
- Uuringud: Integratsiooni monitooring 2008 www.rahvastikuminister.ee/?id=12051 (Rahvussuhete tajumine; Rahvusvahelised suhted, hoiakud, meie tunne; Kodanikud ja mittekodanikud)
- Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus - www.meis.ee
- Euroopa Noored Eesti büroo mitteformaalse õppimise koduleht
www.mitteformaalne.ee
- Aune Valk „Kas venelane saab olla ka eestlane“
www.mitteformaalne.ee/index.php?mid=82
- Rahvusvahelisel tasandil SALTO Youth Cultural Diversity RC -
www.salto-youth.net/diversity
- Integratsiooni Sihtasutuse veebiväljaanne:
www.meis.ee/pictures/Noorteleht.pdf
- Käsiraamat „Noorsootöötaja kultuuridevahelises kommunikatsioonis“ www.mitteformaalne.ee/index.php?mid=179
- Käsiraamat „Avatud noortekeskuste arendamine mitmekultuurilises ühiskonnas“ www.meis.ee/raamatukogu?book_id=60

Lisaks tutvu kindlasti ka ESF programm „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames toimunud koolituste „Mitmekesisus noorsootöös“ ja „Inimõigused noorsootöös“ raportitega.

LISA 1

NOORSOOTÖÖ SEADUS www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=741158

- Noor - seitsme kuni kahekümne kuue aastane füüsiline isik.
- Noorsootöö on noortele tingimuste loomine arendavaks tegevuseks, mis võimaldab neil vaba tahte alusel perekonna-, tasemekoolituse- ja tööväliselt tegutseda.
- Noorsootöö sisuks on noorte sotsiaal-, kultuuri- ja tervisekasvatus, mis soodustab noorte vaimset ja füüsilist arengut.

NOORSOOTÖÖ STRATEEGIA 2006–2013 www.entk.ee/noorsoo-too%20strateegia.pdf

NOORSOOTÖÖ ALUSED:

- Noorsootöö eesmärk on luua eeldusi ja toetada noore toimetulekut ühiskonnaliikmena.
- Noorsootöö loob noorele tingimused personaalseks (isiksuslikuks) ja sotsiaalseks arenguks uute teadmiste ja oskuste omandamise kaudu mitteformaalse ning informaalset õppimise keskkonnas.
- Noorsootöö aitab kujundada noore eetilisi tõekspidamisi, kodanikutunnet ja austust teiste kultuuride vastu.

NOORSOOTÖÖ PÕHIMÕTTED:

- Noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid noorsootöö otsuste tegemisse.
- Noorsootöös lähtutakse noorte vajadustest, huvidest ja soovidest.
- Noorsootöö põhineb noorte osalusel ja nende vabal tahtel.
- Noorsootöö põhineb noorte omaalgatusel.
- Noorsootööd läbib nii riigisisene kui ka rahvusvaheline lõimumine.
- Noorsootöös lähtutakse eetilistest kaalutlustest ja võrdse kohtlemise printsiibist.

- Noorsootöötaja lähtub töös noortega sallivuse ja partnerluse põhimõttest.

NOORSOOTÖÖ VALDKONNAD:

- **erinoorsootöö** — riskioludes elavatele ja/või probleemkäitumisega noortele arengueelduste loomine noorte võimete ja oskuste aktiveerimise ning motivatsiooni suurendamise kaudu;
- **huviharidus ja huvitegevus** — pikaajaline (huviharidus) või lühiajaline (huvitegevus) süsteemne juhendatud tegelemine huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal, et omandada süvendatud teadmised ja oskused valitud huvialal;
- **noorte teavitamine** — aja- ja asjakohase, kvaliteetse ning kättesaadava informatsiooni ja teavitamise teenuste tagamine noortele;
- **noorte nõustamine** — nõustamise tagamine noortele, võimaldamaks neil langetada nende elu puudutavaid otsuseid;
- **noorsoo-uuringud** — noortevaldkonna planeerimiseks ja teostamiseks vajalike süstemaatiliste ja võrreldavate uuringute olemasolu ning noortele suunatud tegevuste põhinemine nendel;
- **noorsootöölane koolitus** — kvaliteetseks noorsootöökaks vajalike hoiakute, teadmiste ja oskuste omandamise ja arendamise võimaluste olemasolu, kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine noorsootöö arengu ja tulemuslikkuse soodustamiseks;
- **tervistav ja arendav puhkus** — noortele tervistavaks ja arendavaks tegevuseks võimaluste tagamine tervistava puhkuse ja vaba aja veetmise projektide ning laagrite korralduse kaudu;
- **töökasvatus** — mitmekesiste meetmete kaudu noorte tööhõivevalmiduse tõstmine ning noorte olukorra parandamine tööturule sisenemisel;
- **rahvusvaheline noorsootöö** — noortele ja noorsootöötajatele rahvusvahelise koostöö kogemuste ja kultuuridevahelise õppimise võimaluste loomine;
- **noorte osalus** — noortele osaluseks mitmekesiste osalusmotivatsiooni ja —võimaluste loomine.

ARCHIMEDES

Haridus- ja Teadusministeerium

ARUANNE

Aeg: 22.-24.10.2009
Koht: Saka Cliff Hotell, Ida-Virumaa

Koolitajad: Argo Bachfeldt,
Marianna Drozdova

Keeletoimetaja: Terje Henk
Graafiline disain: Norman Orro

Koolitus oli rahastatud Euroopa
Sotsiaalfondi ja Eesti Vabariigi kaas-
rahastusel elluviidavast programmi
„Noorsootöö kvaliteedi arendamine.“
1.1.0201.08-0001 ressurssidest.

